

תוספת שבת

דברי רבותינו והנהגותיהם
בענין תוספת שבת וקדושתה
מתוך הקובץ 'דרישה וחקירה'

הערוך השולחן נלחם בבני עדתו, והקדים את זמן קבלת שבת לפלא המנחה

מספרים סיפור על הנהגת מרן הג"ר יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל בעל הספר "ערוך השולחן" (ספר "מדור דור" עמ' 106). כי עוד בשבוע הראשון לרבנותו בעיר נובהרודוק, רצה רבי יחיאל מיכל זצ"ל להנהיג את קבלת שבת בערב שבת מבעוד יום, וציווה לשמשו להכריז ולהודיע, כי זמן קבלת שבת יהיה בשעה פלונית, בפלא המנחה. זקני העיר וחכמיה, התחילו מרעישים עולמות: הא כיצד? נובהרודוק, הרי היא עיר ואם בישראל, גאוני ישראל ישבו על כסא רבנותה, גם בני העיר, רובם ככולם יודעים את הדין וההלכה, ונוהגים תמיד לקבל את השבת לאחר שקיעת החמה, ופתאום בא רב חדש, שעדיין איננו "בן חמשים לעצה" (הוא היה אז בן 45), והוא רוצה לשנות ממנהג אבותינו. הגיע ערב שבת, ורבי יחיאל מיכל רבה החדש של נובהרודוק, בא לבית המדרש לפני פלא המנחה והתכוון לקבלת שבת באותה שעה שהכריז עליה, אבל בית המדרש היה ריק לגמרי. אף אחד מבני העיר לא בא עדיין להתפלל. החליט רבי יחיאל מיכל לצרף למניין נערים, שזה עתה הגיעו לבר מצוה, קיבל שבת, התפלל ערבית, וחזר לביתו. בלכתו ברחוב

ראה את בני העיר שהם עדיין טרודים בהכנות לכבוד שבת. הוא הקדים לברך אותם בברכת שבת-שלום, והם החזירו לו בשפה רפה ובקצת תרעומת. **כשהגיע לביתו עדיין היתה החמה מציצה מראש האילנות. הוא היסב לשולחן עם בני ביתו, ובבית המדרש התכנס הציבור להתפלל מנחה, ואחרי כן לקבל שבת.**

בערב שבת הבא, שוב בא רבי יחיאל מיכל לבית המדרש בפלג המנחה - ובית המדרש ריק. הוא התפלל בציבור עם נערים שהגיעו למצוות, ובעצמו ירד לפני התיבה, וקיבל שבת אתם, אבל לא אז ממקומו. הציבור התכנס לתפילת מנחה ולקבלת שבת, ורבי יחיאל מיכל אינו מניח לאיש לעבור לפני התיבה. כאן - קרא הרב בכל תוקף - אני בעל הבית, וכבר התפללנו בציבור, מי שהתאחר יתפלל ביחידות.

וסופו של דבר - רבי יחיאל מיכל ניצח את קהל עדתו, ועד הזמן האחרון היו נוהגים בנובהרודוק לקבל שבת בערב שבת מבעוד יום, להתפלל ערבית, ולסעוד סעודת שבת, בשעה שהחמה עדיין בראש האילנות, והיו רגילים בסביבות נובהרודוק לומר: בשעה שכל העיירות בליטא אומרות "לכו נרננה", הרי בנובהרודוק אומרים "לכו לישון", וקראו כבר קריאת שמע שעל המיטה!

ואף הוא היה מטעים את מנהגו זה, וכך היה אומר: בנובהרודוק אין מסילות הברזל, ורק במרחק איזו פרסאות ישנה תחנה נאווה -יעלנע, ועגלונא נובהרודוק היו נוסעים בכל יום פעמים אחדות מכאן לשם ומשם לכאן, כדי להוביל נוסעים, עוברים ושבים, ואם היו מקבלים את השבת בנובהרודוק לאחר שקיעת החמה, כמו שרגילים בשאר הערים והעיירות, כי אז היה העגלון האחרון בא מנאווה -יעלנע לנובהרודוק לאחר חשכה. עכשיו כשהנהגתי לקבל שבת לאחר פלג המנחה, הרי העגלון האחרון בא עוד קודם שקיעת החמה!

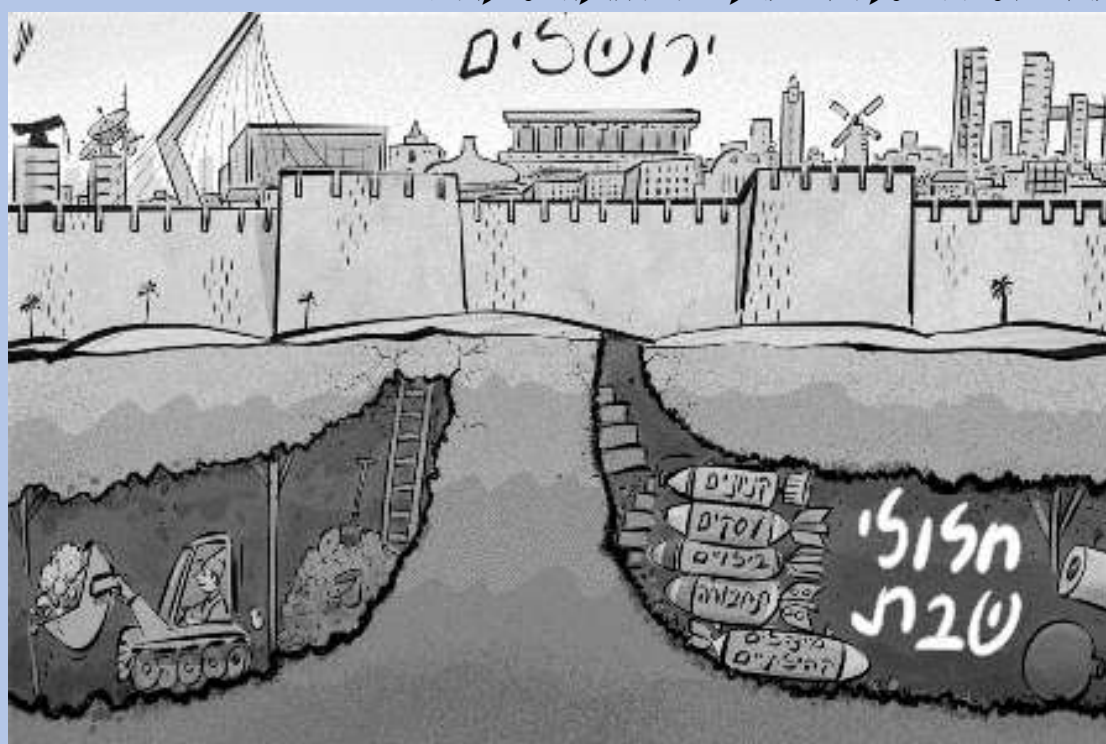
ממה נגרמות הצרות?

דברים מבהילים ביותר כותב הג"ר בצלאל מקוברין זצ"ל (קרבן שבת פרק יב; קיצור שו"ע סי' עו) עפ"ד המהרש"א תענית ח: ע"ש

וז"ל ודע עוד מש"כ התוכנים שכל מכות הרג ואבדון וכל מכות רעות באים על ידי מאדים וכל טלטול ועקירות הארצות ושבי ורעב על ידי שבתאי. ונראה לי שזהו שנאמר (שמות טז, כ) "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ" ר"ל יש לך לרדוף שני פעמים אחר שליטת מזל צדק האחד בערב שבת כשהוא שולט בשעה אחרונה שלא תכנס לשבת בשליטת מאדים, ושנית יש לך לרדפו בבוקר למחרת יום שבת שלא תתחיל לשבות מיד בבוקר בשליטת שבתאי אלא בשליטת צדק שהוא שעה על הבוקר. ואמר הכתוב נגד שליטת מאדים "למען תחיה" כי המזל הזה גורם מות ואבדון ועל כן יש לך לרדוף אחר צדק כדי שתחיה. ונגד שליטת שבתאי אומר "וירשת את הארץ אשר ה' אלוהיך נותן לך" כי הוא גורם עקירה מן הארצות, על כן תרדוף אחר צדק "וירשת את הארץ" מה שנתן לך הקב"ה ולא תצטרך לטלטל מן הארץ.

וגם יבואר הפסוק בתהלים (פה, יב) "אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף גם ה' יתן הטוב וארצינו תתן יבולה". ר"ל אימתי הוא ראוי שתצמיח האמת דהיינו שיתחיל השביתה של שבת בערב שבת ולמחרתו שעל ידי זה תצמח האמת בעולם, בזמן שמזל צדק משמים נשקף ואז הוא ראוי לשבות בערב שבת ולמחרת שבת כו'. ואם תאמר כל כך למה? ואומר הכתוב "גם ה' יתן הטוב וארצינו תתן יבולה" ור"ל לפי שהמזלות האלה הם מורים על כל הרעות והרעב הבא לעולם, ועל ידי שיתחילו האמת שהיא שבת בממשלת צדק ולא יבוא בממשלתם, אז יתן ה' הטוב היפך רעתם וארצינו תתן יבולה היפך הרעב שבא על ידם. ומעתה העברים הביטו גודל העונש חילול שבת והמחללו גורם

שעצם הטוב נתהפך לרעה ונשמות קדושות באים לתוך הטומאה, ועי"ז גורמים שליטת מאדים ושבתיאי שעל ידם מגיעים לכל הרעות שבעולם.

והנה זה מכמה שנים הקול קול יעקב צווח במדינתנו ממה שנעשו להם הידים ידי עשו במדינת פולי"ן גדול וקטן וליט"א ואוקריי"א ורוסי"א אשר בעו"ה שפכו דם כמים דמי אבות ובנים דמי חסידים וחסידות דמי צדיקים וצדקניות דמי ילדים וילדות גמולי מחלב עתיקי משדים אשר לא חטאו ולא פשעו וקבורה לא היתה למקצתן והרבה ילדים אשר נדרסו בין רגלי הסוסים, ודמי רבנים ותלמידיהם נהרגו נשחטו בידיהם בכל מיני מיתות אזכריות לא יאומן כי יסופר כו'. ואיה איפוא ישרים נכחדו ואיה זכותם וזכות מגיני הדור תופשי ישיבות כו' וזכות תלמידיהם אשר נשמע קולם בבואם אל הקודש ובכל פינות וחוצות. ומעתה יש לנו להצדיק דין שמים ה' הוא הצדיק ואנחנו הרשענו בעו"ה בחילול שבת ויום טוב. ובעו"ה עד היום הזה הרבה נעים ונדים ומטולטלים ואין להם מנוחות והקולות לא יחדלון קול נהי שנשמע מציון כו' והמה יושבות אלמנות חיות עגומות וגלמודות באין עוזר ותומך כו'. ועוד בעו"ה שולט עלינו כח מאדים אשר צדיקים וחסידים היום קדושים עליונים פתאום נאחזים כדגים במצודה רעה וסובלים ענויים קשים ומרים ואחר זאת נידונים בכל מיני מיתות חמורות שבחמורות בשביל קדושת שמו הגדול והנורא עליל' על בני אדם אשר אין להגיד ולספר לא נראה ולא נשמע בשום מדינה כזאת וכל חלי וכל מכה אשר לא כתובה בספר תורתנו. וכל זה גורם לנו חילול שבת עכ"ד.

הנהגות מורן ראש הישיבה רבי מיכל יהודה ליפקוביץ

זיע"א

ידוע על חביבותו הרבה של רבינו זצ"ל להקדמת כניסת השבת, ולכבודה של השבת, הדבר אף התבטא בהנהגתו המיוחדת שהקדים והנהיג בביתו שידליקו נרות 50 דק' לפני השקיעה!! ולאחמ"כ קרא שיר השירים מתוך מגילה מקלף בהתרגשות מיוחדת,

והרבה רבינו לעורר על הצורך לסיים את כל ההכנות זמן ניכר לפני כניסת השבת, ולא עם כניסת השבת, וכך ביאר בספרו 'מנחת יהודה', על דברי רבי חנינא שהיה מכריז ואומר בכל ערב שבת "בואו ונצא לקראת כלה מלכתא":

רצה לומר בזה, דהרי לצאת לקבל פני השבת כאדם היוצא לקראת אורח החשוב לו לקבל פניו – הוא יוצא לקראתו לפני בואו. כן צריך להיות קבלת השבת – לפני שמגיעה כניסת השבת. ואם כן, הרי האדם צריך להיות מוכן ויגמור כל מלאכתו עוד לפני אותו הזמן שהוא יוצא לקבל פני השבת... שהוא גם כן עדיין לפני כניסת השבת. (מנחת יהודה, ב"ק לב. אות יז)

באחד הימים אף סיפר על חותנו הגרא"י גרשונוביץ זצוק"ל שהיה נהוג בעירה בה כיהן כרב, שדרשנים המתארחים בשבת ידרשו בביהכנ"ס ובשכר זה היו מפרנסים אותם בני העירה, כמובן שכל פעם לפניו בקשו רשות המרא דאתרא, והנה

באחד השבתות הגיע מגיד מכובד מאד, והרב לא הסכים שידרוש, וכל העיר רעשה, וכולם התפלאו למה הרב לא הסכים שידרוש, לגודל הפליאה הגבאים שאלו לרב למה התנגד? והרב ענה שהבחין שהמגיד הגיע לעירה סמוך מאד לשבת, ואם יהודי מסוגל להגיע כל כך מאוחר סמוך לשבת זה סימן שחסר לו ביראת שמים, ומי שחסר לו ביראת שמים אינו רוצה שיעמוד לשאת דברים... סופו של דבר היה שבדקו אחריו ואכן ראו שהמגיד לא היה ראוי לתפקידו מחוסר יראת שמים.

סיפר הרב שטינברג: פעם באו למחות ליד מקום שמישהו עדר את גינתו בשבת, ומחו בו, ולא התייחס איליהם, ומכיון שהיה עם עשרה אנשים אמר קדיש, בשעתו, לא הבין טעם וענין אמירת הקדיש על ידי רבינו, שכן גם לא אמרו קודם לכן שום פרק תהלים. אך כחלוף עשרות שנים, עלה בדעתו טעם לאותה אמירת קדיש: הרי המחלל שבת הוא ככופר במעשה בראשית, ואין לך חילול השם גדול מזה – וכנגד חילול השם, ביקש רבינו לעשות 'קידוש השם' – באמירת הקדיש – בתפילה ותחנונים ש"יתגדל ויתקדש שמוה רבא". בהזדמנות רבינו הסכים עמו שזה טעמו: אינני זכור שאמרתי אז קדיש, והרי עדיף למעט באמירת קדישים – אבל אם אכן היה כאשר אתה אומר, פשוט שהטעם הוא כאשר אמרת".

אמר רבינו לתלמידיו: "השבת היא 'מעין עולם הבא', כולם שרים את זה בזמירות... ברם, האם גם מתעוררים לחשוב על זה – מה הכוונה 'מעין עולם הבא'?" והוא מפרש לה: "'עולם הבא' משמעותו עולם נקי מתאוות, ממילוי רצונות, ממסחר ושאר עניני עולם-הזה. כך היא גם השבת – יום שאין בו

תאוות, אין בו רצונות גשמיות, לא עסקים ולא מסחר, יום נקי וטהור, מעין עולם הבא".

סיים רבינו וסיכם את דבריו: "ומי שלא מרגיש את זה, אזי רחוק הוא מלטעום טעם של שבת". פעם אחרת התבטא: "בשבת יש לאדם מנוחה, ששוכח מכל ענייני העולם-הזה, וכביכול חיים בשמים... זוהי מנוחה שאדם בשר ודם לעולם לא יצליח ליצור לעצמו בימות החול, גם אם ישבות מכל מלאכה. כי זו מסגולת השבת – שביום זה יכול האדם להתנתק ולשכוח מכל טרדותיו. אבל בימות החול, הרי תמיד יבהלוהו רעיונותיו מטרדותיו הקבועות".

במענה לבן ישיבה, ששאלו אם יש ענין לשורר זמירות שבת בסעודות השבת בישיבה, ואם להעיר לבחורים שאינם מצטרפים לשירה, וכיצד להעיר להם במקרה והם משוחחים באותה עת בדברי תורה, ענהו רבינו במכתבו: ודאי שהוא דבר חשוב לשיר פיוטי זמירות בסעודת שבת, וזה הידור הסעודה ומקיימים בזה כבוד שבת.

ועיקר הקיום מצוה בזה – לשים לב לפירוש נוסח הפיוט, יש מהם תפילה ובקשת ישועה לאורך הגלות ולגאולה, ויש מהם השתפכות הנפש ביסוד האמונה – כמו הפיוט 'צמאה נפשי', וכן הפיוט 'ידיד נפש' שמעלה את נפש הישראלי להתבונן בעניינים מרוממים של החיים וכדומה, עד כדי כך שמרגישים את אושר החיים בעולמו, להתחזק בתפילה ועמל התורה. ועל ידך, אף שאר החברים האוכלים אתך על שולחן אחד, גם כן יתעוררו להשתתף בקיום מצוה זו.

בערב שבת, משעת המנחה ולמעלה, הקפיד לאחל "א גוט'ן ערב שבת" (ולא "גוט שבת"), בחששו לדעת רבי עקיבא אייגר, המסתפק שמא באמירת 'שבתא טבא', כבר מקבלים שבת. ובשנותיו האחרונות, כשהיה מוסר ביום שישי שיעור בפרשת השבוע, ולאחריו היו מתפללים תפילת מנחה, היה מאחל לבני השיעור בהפרדם: "שנזכה לקבלת שבת קודש בשמחה".

לבני הישיבה, המשוחררים מעול הכנות השבת בבית והמשפחה, העיר רבינו: "צריך להתרגל לסיים את ההכנות לשבת מוקדם ולא להשאיר את ההכנות לזמן מאוחר. ואם אפשר, ללמוד שעה לפני הדלקת הנרות. כי כאשר נכנסים לשבת מתוך לימוד תורה, מרגישים את קדושת השבת אחרת לגמרי.

כך גם היה מעורר תמיד לאברכים שאמנם אין סדרים קבועים בכולל ביום שישי אך ודאי שכל אחד מחוייב לקבוע לעצמו סדרי לימוד ליום זה, וציין כי מלבד זאת שהמבטל זמנו בימי שישי הרי מפסיד חלק נכבד מימי חיו, הרי לשבת צריך הכנה ואיך יתכן להיכנס לשבת קודש לאחר שעות של בטלה.

כשהוקם בביהמ"ד "חמדת צבי" על ידי הרב דרורי כולל "תוספת שבת" היה רבינו מעודד ממריץ ומחזק לקיום הכולל פיתוחו וגידולו, כדי לחזק הלימוד בערבי שבת וחג יחד עם זה כדרכו לשקול כל דבר במאזני יושר, ציין והדגיש לבעלי משפחות ברוכות, כי בזמן הסמוך להדלקת הנרות צריך לשהות בבית, לסייע ולדאוג שיסיימו את כל המלאכות ושידליקו את הנרות בזמן.

לפני כעשרים וחמש שנה כתב מכתב בנושא זה יחד עם ידידו רשכבה"ג מרן הגראי"ל שטיינמן זיע"א ויחד עם יבדלחט"א מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א וז"ל: אל יראי ה' מקדשי שביעי: הננו פונים בזה לבני התורה היקרים שיחיו, בדבר אשר עוררו כבר כמה פעמים גדולי ישראל, בעניין חיזוק הסדרים של ימי שישי ושבת קודש עד כמה שאפשר. אשר כידוע שקדושת ימים אלו מסוגלים מאד לעליה בתורה וביראת שמים, והרבה תלמידי חכמים צמחו לגדולי ישראל על ידי ניצול זמנים אלו, ומה עוד שימים אלו הם כמעט שליש מימי חייו של האדם עלי אדמות. ידועים דברי הגר"א ז"ל ב"שנות אליהו" פ"א דפאה בשם הירושלמי, שכל תיבה ותיבה של דברי תורה היא מצוות עשה בפני עצמה, ויכול לזכות ביום אחד באלפים ורבבות של מצוות עשה, ולעומת זאת המבטל יום אחד, כבר ביטל אלפי מצוות, שכל מצווה של לימוד תורה שקולה כנגד כל המצוות, וכדאיתא בירושלמי. העצה לחזק את הלימוד בימים אלו, על ידי קביעות בחברותא לסדרי לימוד קבועים ולא ארעיים, או לחזרת הלימוד, או ע"י לימוד פרק או מסכת אחרת וזאת הצעה לאברכים אפשר לנצל ימים אלו ללימוד ועיון סדר זרעים או טהרות וכאשר הלימוד יהיה קבוע יתקיים הדבר ויצליח. ובזכות החיזוק במצוות לימוד התורה וכבוד שבת קודש, יעזרינו הקב"ה על דבר כבוד שמו יתברך, ונזכה לראות בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן. (חשון תשנ"ה)

פעם התבטא: "ניכר על המצח של בחור, האם אמו מתפללת עליו אחר הדלקת נרות, זה בולט ב'געשמאק' שיש לו בלימוד".

כשחזר פעם בשיעוריו היומי ביום ראשון, על ביאור בדברי התוספות שאמר בשיעוריו ביום שבת קודש, ציין ואמר: "וביאור התוספות הוא כמו שביארנו בשבת..." - ומיניה וביה, הדגיש ואמר: "לא 'אתמול', אלא 'בשבת'! שבת הוא יום בפני עצמו שאינו כלול במספר ימות השבוע, ואי אפשר לומר 'אתמול' או 'שלשום', אלא 'שבת'". כיוצא בזה הקפיד בערב שבת לא לומר "מחר", אלא "בשבת", שכן ראה בזה פחיתות בכבוד יום השבת אילו יתייחס אליו כיום נוסף בימי השבוע. ולא רק כיום העומד בפני עצמו, אלא - כפי שהיה משנן ואומר פעמים רבות - שקדושת השבת צריכה להשפיע שפע של קדושה וברכה על שאר ימות השבוע. וכן העיר, כי ראוי להקדים ולומר בכל יום לפני שיר של יום - "זכור את יום השבת לקדשו - היום יום...". וציין כי גם הוא עצמו נוהג כן. ואף בראשי חדשים ובמועדים וזמנים, שאין אומרים את הנוסח "היום יום", מקפיד היה לומר לפני המזמור הנאמר באותו יום את הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" - וכך הורה לתלמידיו באחד משיעוריו בהלכה.

ובתקופה האחרונה, כאשר היו מתפללים תפילת ערבית של מוצאי שבת בביתו, מרגלא בפומיה לברך את הנוכחים בנוסח: "שקדושת השבת תשפיע על שאר ימות השבוע".

יום שבת קודש, לא היה לדידו "יום" נוסף בשבוע, אלא יום שנתייחד לעצמו, במעלתו וייחודו. באחד משיעוריו ביום שבת קודש, בשטף ביאור מהלך הסוגיה, התבטא רבינו "אם הוא יכתוב שטר היום..." - ומיד חזר בו ברתיעה וביטל את דבריו: "היום לא! הלא שבת היום" - וכמייסר את עצמו, אמר בקול: "בשבת צריכים לשמור גם על נקיון הדיבור".

יום קודש ללימוד תורה היה יום השבת אצלו עוד מימי חורפו: "כשלמדנו בישיבת חברון, היה כל אחד מכין קושיה של רבי עקיבא איגר, עליה היו דנים במהלך סעודת השבת" - סיפר. כמו כן, קיבלו עליהם רבינו וחבריו ללמוד במשך כל יממת השבת בהיכל הישיבה במשמרות, כדי שקול התורה לא יפסק מהיכלה של הישיבה מכניסת השבת ועד צאתה. ועד שנותיו האחרונות, היה הולך בכל ליל שבת ללמוד בבית המדרש, כשהוא עוסק אז בענינים ומסכתות שלא עסק בהם במשך ימות השבוע. כן היה לומד עם בניו ומשנן עמם את תלמודם, ולאחר שגדלו ובנו את ביתם, למד עם נכדיו.

עד כאן מתוך הקובץ 'דרישה וחקירה'. חלק מהכתורות השבוע:

גיליון 200
עמוד א

קובץ תורני
לכל המשפחה
גיליון 200
מס' תש"פ

דרישה וחקירה

להערות והארות, והצטרפות לרשימת התפוצה, יש לפנות לעורך: יהושע לינטופ בכתובת: lintop200@gmail.com

הקובץ להצלחת היולדת מרת אביגיל בת שושנה תח"י, ובנה הנולד במזל טוב

תוכן הענינים [נ"ך] ללחוץ על שם המדור ולהגיע לנייד, לחיצה על ה"גליון" שבימין העמודים מחזירה לעמוד הראשון].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): עיני גלות וגאולה
❑ כיצד יבדילו כשיבנה המקדש במהרה בימינו? ❑
מה יברכו על הזאת אפר פרה אדומה? ❑ קצץ אבן
קטנה מהכותל המערבי לרפאות בו חולה, כיצד יחזור
בתשובה? ❑ סגולה להנצל מאדם שרודף אחריו
להורגו.

מדור 'פניני פרשת השבוע' (עמ' ג): נושא השבוע -
הילדים שלנו ❑ לזכות לילדים טובים ❑ איזה בניין
עתיק מבוסס על פתיית שלג? ❑ דמעות שהמיסו
את השלג... ❑ שמלה ב(ה)מתנה... ❑ הכי קרובים
בשולחן השבת.

מדור 'נפלאים מעשיר' (עמ' יא): "אני אומר לזגורי, או-קי, אתה חוצה
את הכביש, עצור שתי מכוניות מדרום לצפון. ואני עוצר מכאן מצפון
לדרום, ועושים כבוד לרב בשביל המניין שהוא מבקש"...
מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' ה): יום אחד הציצה דרך חור
המנעול של דלת חדרו המיוחד של הילד לראות מה מעשהו, הבחינה
שהוא לוקח מטבעות נחושת ומלבן באור ושם אותן על הפצעים
שהגלידו, והם נכווים ונפתחים שוב. מיד הרימה קול צעקה מרה...
מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' יג): נתן הכיר את ה'מדובר' עוד
מעת היותו בן שמונת ימים, כשהחזיקו בידיו כאשר כובד ב'חיקה'
בהכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, ועד היום, כאשר פגשו
פעמים רבות בשמחות, באירועים ובבתי מדרשות...

